

Józsa Márta

A MANGÁLOK FÖLDJÉN

Egy regényrészlet lekerekítése

I

„Szébb az az arc, amelyen valami anyajegy van.”
(Seneca Ovidiusról)

Zavaros, nehezen megközelíthető, kezdetben kicsit riasztó, később valamelyest megnyugtató környezetben fekszik a mangálok városa. Ki- és megkerülhetetlen. A görögök alapították a rómaiaknak ajándékba, legyen majd hová számúzniük a költőiket. Olyan teret alakítottak ki, ahonnan hasztalan könyörögné vissza magát egy-egy kegyvesztett, így meg sem próbálja. Helyet kaptak, mely beszippant. A száműzetés pusztán hazámtól s szeretteimtől fosztott meg, szokta mondogatni Völgyi Dregán, magamtól, a költészettől soha. És tulajdonképpen Mordizom királylánytól sem, de ezt nem lesz könnyű bizonyítani. Néha el is bizonytalanodik, a bizonytalanság megviseli, mint a jeges szél. Sovány tehénnékel együtt bámulja a jégtáblás tengert. Január hatodikát írnak éppen, vízkereszt. Ezen a napon is szülehettem volna, ide ez illenék, a víz, az én keresztem. Mormolja, joga a mormoláshoz még akad. Vagy mormolja neki a víz, a mangál tenger. Egy másik tenger volt a szeme előtt, tengerparti fiú volt, olyan tenger partján született, ahol a homokpartot sohasem fedte hó, partján sziklák nőttek, s nem kukorica, kalózkodó támadtak, s nem skorbut, pellagra, mint az itteni, napszám puliszkát majszoló parasztokat.

Az a tenger rendszerint már márciusban meleg volt, és éppenséggel novemberben sem volt törvénszerű, hogy kivetette volna magából az úszkáló különcöt. Különc volt csak, nem lázadó, holott második fia volt apjának. Fényes közhivatal állt volna előtte Rómában, s ha azt a lehetőséget hamar el is baszarintotta, mehetett volna még törvénszéki gyakornoknak Athénba. Vagy bárhová, ami nem provincia. Vagy legalább nem az. Ám a szónoklattan s a hatalmasokhoz való hűség nem volt ínyére, még ha a hivatal csábítására jóízűen gondolt is olykor. Mert van annak csábítása, ha tagadjuk is. Mi lesz így velem – morfondírozott gyakorta –, testben gyenge, lélekben alkalmatlan vagyok arra, amire szántak. Jókor jut eszembe – folytatta később –, a mangálok magányos földjére, jéggel torlaszolt öbleire, a gyanakvó idegenek ridegségére, hát erre, erre vajon alkalmas vagyok? Itt a tenger fölött kel fel a nap, ahol nyugodnia kellene. Csoda-e, ha nyugtalan vagyok. És bágyadt, mindig csak bágyadt, egy egész nyár nehezen begyűjtött melegét az első pillanatban fújja ki csontjaimból az őszi pontusi szél. Egyedül vagyok, és túl régen magyarázom magamnak, hogy mit is nyertem ezzel.

A száműzetésre való alkalmasságát, a döntés helyénvalóságát s más, nehezen megválaszolható kérdéseket firtató leveleinek zömét Völgyi Dregán Apgárhoz írta. Kérdezte tőle, hogy így-e s amúgy-e, felosztotta, árnyalta, fej- és lábjegyzetekkel ellátta, húzta, bővítette, majd újra meghúzta sokszorosán átgondolt mondatait. Az ember mégiscsak az ellenségének írja a legjobb leveleit. A kockázat miatt is, meg az elégtétel miatt is: Völgyi Dregán őszintén hitt a győztesek elkerülhetetlen és kibírhatatlan lelkiismeretfurdalásában, legátéltebb pillanataiban gyötrődve sajnálta Apgárt, elképzelte, mily gyötrődve s önmarcangolva gondol órá a langyos jadrán zeffrek mellett a fiú, akinek,

fogalmazzunk kíméletesen, kitért az útból. Megosztjuk egymás közt a jövőt s a múltat, legyintett nagyvonalúan a búcsúzáskor, a múlt minden bizonyosságával az enyém marad, tiétek legyen a jövő, melyben nem falunk többé együtt pacsirtanyelvet, s hasonlóképpen nem lesz közös részegségünk, kortyoljátok nélkülem a mézes borokat. Jól hangzott, az egészből egy szó volt igaz, azóta is minden pillanatban várja, hogy egyszer Apgár előlép valahonnan, ráteszi a kezét szélfúttá vállára, és hazavezeti. Erről persze sohasem írna a levelekben, melyekben döntésének hasznát, mi több, természetszerűségét ecseteli. Arról nem is beszélve, hogy ezeket a leveleket milyen jó érzés elküldetlenül összetépni – vallja meg Mordizom királylánynak. A lánynak írott leveleket legalább nem aprítja miszlikbe, valaki egyszer még megtalálhatja, meg is fogja, az ilyesmi nem vész el.

Az a huncut szőke bor módfelett hiányzik a mangálok távoli földjén, nem tudja megszokni az árnyalatnyit kesernyés, mézgás pirosat. Apgár is hiányzik persze. Annyira hiányzik, hogy hirtelen előregedett, mint akit megfosztottak az ellenségétől. No és mi van, ha öregnek érzi magát, az csak nem bűn tán. Idővel minden hajdan kihörpintett pohárnak újra megkerül a jelentősége. Az arcunkért egy időn túl felelősek vagyunk ugyan, az ízlelőbimbóinkért azonban soha. Mert mi is a haza? Mi lenne, házikoszt. Hol az a római, aki megtilthatja azt nekem, hogy a házikosztról álmodozzam a mangálok zord, homokkal felkavart, kékesszürke vízének partján. Apgár úgy számolt le velem, hogy tudta, én is ezt teszem vele. Apgár azért maradhatott Apgár, mert engem száműzött, gondolta némileg igazságtalanul, de logikusan. Elvégre ki vitathatná el zsarnoktól a zsarnokságot fenntartó hírnevet.

Mordizom királylány letépi magáról a szandált, dörzsöli talpát az idegen homok. Máris mások a neszek, hosszú utat tett meg idáig, és mindvégig fülelni kényszerült. Nehéz, ám hálás dolog Rómától távol lenni, mondta. Elvben semmi keresnivalója nincs egy olyan tenger partján, ahová képesek voltak magányba küldeni egy költőt. Az ő költőjét, hogy éljen ezután nélküle. Hetekig utazott, ismerősökre nem lelt, nehezen oldódott, mint aki régóta nem használta az anyanyelvét. Sohasem derült ki, hogy tényleg ilyennek képzelte-e a mangálok földjét, igaz, nem is a képzelet ellenőrzése végett tette meg az utat. Ördög tudja, visszamegy-e valaha. Kizárólag a magányra lehet ilyenkor gondolni. A magányt Mordizom királylány választotta magának, és éppen annyira ragaszkodott hozzá, mint Völgyi Dregánhoz. És megkaptam, meg én, gondolta elégedetten, ha valahova, ide valóban bejött velem együtt a magány. Meg akarok szabadulni tőle, mondja félhangosan, nem tudni, mire gondol. Halk és provokatív meztláb, keresi Völgyi Dregánt. Idetalálnia könnyű volt, megtalálnia nehéz, már egészen beleillett a tájba, mint a távírópózna vagy a gazdátlan parlagon megtelepült kukorica. Tengeriföldek lepik el a tenger partját, ott legelget a tengerparti tehén, mint egy száműzött római. Lassan megmérgeződik a szárkúpok alatt, nyalogatja a kénes sót, issza a sós vizet, fetreng a sós mocsárban. A tengernél is jóval sósabb tavak vannak arrafelé, szintűgy sós, fekete iszappal, csaknem mindenki abba burkolózva jár föl s alá. Csak a mangálok nem. Ők hidegvérrel szemlélik a bűdös fekete sártól ízületeik nyikorgásának megszüntét remélő idegeneket. Ahogy a hegyvidéki parasztok szokták elnéző fejingatással elnézni, amint lelkes hátizsákosok a túrafelszereléshez járó vesszőkosárba összegyűjtik az őzlábgombákat, amelyeket ők a maguk rendje szerint az út szélére rúgnak, persze nem tudják, hogy az idegenek nemcsak a csiperkét meg a szegfűgombát, hanem az őzlábat, néhol még az árvégű fülökét vagy az ártéri erdők fatörzsein sárgálló gévagombát is megesszik. Az idegenek másutt laknak, vagyis másutt vannak otthon is, próbálta azonos kalap alá venni Völgyi Dregán a tengerparti kukoricásra, a bűzös, sós iszap, továbbá a távoli, halott vulkánok odvaiból szivárgó kéngőzők és a kárpáti gombapopuláció iránt

hasonló lelkesedést mutató utazókat. Akik egyenesen mindenhatónak tekintik a mangál iszapot, magukra kenik, mintha csak szercesnenek akarnák látni magukat, s messzi földön telekürtölik azután a kocsmákat azzal, hogy így s úgy, nemcsak hogy a csúz kiállt a lábukból, s hogy még azután is őrizték a csontjaik a nyár melegét, hogy a köröm-ágyukból végre elkopott az olajos iszap feketéje, hanem még az asszonyok gyorsabban fogantak egy-egy iszapban eltöltött nyár után. A fekete sár húzta össze a bőrt, tépte a szőrt, ahogy száradt a napon, aztán felhólyagosodott, majd pikkelyesen, mint pancser szobafestő által kikevert falfesték kezdett leesni előbb a végtagokról, később a hasról, azután a hát következett. Legvégül az arcok fehérlettek vagy inkább vörösödtek elő. Az iszap alatt nagyon is le lehetett égni, mégis, a megkínzott és a kúra után napokig kénköszagú testek éjszakánként rendszeren behúztak a gyerekcsinálásba. Mászor meg sem várják a hágással az estét, a kukoricásban elbújva nagyokat csattan-cuppan testükön az iszap, a kitartóbbja hátán akár páncéllá is szárad, mire a gyerek megfog. A kukoricalevelek felsértik a bőrt, az iszap belegyógyul, sötéten, mint az indigó. Az idegenek tetováltak lesznek, sokáig látszik majd rajtuk, hogy a kukoricásban csináltak gyereket. A mangálok sosem beszélnek erről, a gyerekcsinálók nem az első idegenek, akik jól érzik magukat a földjeiken. Az ilyenekről pedig jobb nem is beszélni. Úgy látszik, a szulfur a kellemes emberi trágya képében jelentkezik mifelénk, elménkedett Völgyi Dregán, észre sem véve, hogy már magáénak nevezi ezt a minden illatában oly idegen vidéket, ahol a mangálok oly undorodva kerülgetik a kénes szagáról ismeretes idegent. Épp mint a mofettákban, szólalt meg Mordizom királylányban a kénbűzben fogant lokálpatrióta. Szülőföldjén, a Kárpátok keleti láncának egykori vulkanikus csúcsainak oldalán kénesen gőzölgő gödreihez járnak a gyermekáldásért fohászkozó fiatal asszonyok, s a derekukat tapogató vének is, összeérnek lassan kis és nagy bajok, kinek ezért, kinek azért szagot, bűzölgő mocsarak és bűzölgő, gőzölgő hegyoldalak segítenek rajtuk.

Minden vidéknek megvan a maga kénköve.

Olyan a mangál iszap, mint a székely mofetta. A tengerparti röghegyek emlékezetének lassú, üledékes pöfögése és a kihunyt vulkánok gőze végül ugyanazt a célt szolgálja, egyik is, másik is ír a meddőségre, szaguktól megbokrosodnak a hímek, nedves, tápdús nyálkát termelnek az asszonyok. Emitt sorvad a búza a szikes parton, alig jut legelni-való a tehénnek, s az a néhány halszagú disznó is ugyanarra a csenevész kukoricás termésére szorul, amiből a parasztoknak sem jut sohasem bőségesen. Amott pedig, fent a hegyen óvatlanul a mofetták fölé szálló madarak tetemei jelzik messziről, merre van a csodatévő hely. Nincs dögszag; a kén az embert termékkennyé, a hullát időtállóvá teszi.

II

„– *Látja, hogy milyenek az örmények is!*”
(Kardos G. György: AVRAHAM BOGATIR HÉT NAPJA)

Mordizom királylány vásárolt egy kanna igazi, fölözetlen, jó zsíros tejet, Völgyi Dregánnal kétfelől fogták a fülét, úgy sem volt könnyű hazacipelni. Felforraltta előbb a felét, majd hagyta langyosra kihűlni, utána keverte hozzá a másik felét, a nyersset. Uborkás borkánokba töltötte a masszát, gézzel lefedte, úgy hagyta érni, persze naponta fakanállal megkevergette. Ha savó jött fel a tetejére, azt letöltötte volt mindig, s tette ezt mindaddig, míg három hét után próbát nem főzött: ujjnyit forralt egy kis edényben a tejből, s ha az nem ment össze, hanem szép sima s citromszagú volt, kapta magát, s kiment a

kertbe, fogott egy kaszát, azonmód lekaszált körülbelül három kiló petrezselyemzöldet, szedett hozzá egy csokornyai csombort meg egy összmarék zellerzöldjét. Megmosta, majd felaprította a sok petrezselymet, csombort, zellert, belefőzte az érlelt tejbe, az előzőleg összekötött csomborcokrot a végén kidobta belőle, ahogy kell, addig kavargatta, míg az egész olyan sűrű nem lett, mint a szilvalekvár. A harmadik kora őszi hétvégén hagyta végül kihűlni a masszát. Diónyi kúpokat formázott belőle, a siritődeszkán szárogatta őket, gézzel lefedte, naponta forgatta. Csak ennyit kellett a télre készülődni, s így mindig volt churut elég, amit az ádzsáburba reszeljenek. Az ángádsz örményül fület jelent.

Ünnepi lakomában húsos derelyét főzött a zsíros kappanlevesbe, reszelt churuttal, s bőségesen fűszerezte tejföllel. Csak ünnepnapokon, hangsúlyozta Völgyi Dregán, de Mordizom királylány szerint maradék húslevesbe is jó a churut, ünnepélyes étel lesz, az örményekre igazán ráfér néha egy rendes kis ünnepélyesség soron kívül is. Hát nem ünnep volt, emlékeztette, pusztá léte okán Kabdebó, a pék, aki olyan fonott perecet s kalácsot tolt reggelről reggelre a kordéján, amihez csak a sábatkór kóstolt barchesz volt fogható? Na ugye. Nap mint nap otthonossá kell főznöm ezt a satnya, kénes mangál világot.

Mordizom királylány másszor vett egy kasztról vaját, habosra keverte nyolc tojás sárgájával, kelesztette, dagasztotta, fonta, kente, végül egy mélyedést nyomott a nyers kalács közepébe a hüvelykujjával. Egy köldököt. Mordizom királylány uja őseire, a kannibálokra emlékezett ilyen kalácsos ünnepekkor. Azokra, akik elvégezték a munkát, amely nélkül aligha maradhattak volna életben: a táplálkozást és a hullák eltakarítását egyszerre. Ezt a munkát most sakálok, keselyűk, krematóriumok és persze hangyák, férgek, mikrobák végzik, akiknek emlékét még egy kalácsban sem örökítik meg.

A mangálok enyhén erjedt, zavaros színű, édeskés búzaitalt isznak a piacon az ünnepeik másnapján. Görögkeleti szertartású, hitű keresztények éppúgy, mint az igaz hittel járó alkoholabsztinenciát régen elvesztett törökök, tatárok és más muzulmán népség gyógyítják ott a másnapot. Mióta Mordizom királylány megjött, Völgyi Dregán néha elhagyja száműzetése helyét, elsétálhatnak együtt a mangál provinciában, e sok letűnt birodalom perifériáján. Ilyenkor betérnek a piac melletti szegényes kis dzsámiba, ahol egy fiatal tatár tanítónő oktatja a koránt török, tatár és cigány gyerekeknek. Ilyenkor boldog, hogy olyasvalaki is betéved a kis templomába, akit nem csak az érdekel, hogy hol látható a próféta szakállá, hanem aki arról is tünődik, hogyan lehet egy dzsámiban legalább néhány percre magánnyá változni. A mangálok ez nemigen érdeklí, ők a maguk szokott módján feledkeztek meg nemcsak a rómaiakról, hanem arról is, hogy pár évtizeddel korábban még zengett odafenn a műezzin. Akkor voltak rómaiak, most nincsenek, régebben szólt a műezzin, most rendszerint hallgat – mondogatták vállvonogatva. A mangálok feledékeny népség, vette enyhe fintorral tudomásul Mordizom királylány az esetet. Olyan hosszú utat tett meg idáig, hogy már könnyű volt tudomást vennie. A dzsámi a tengerre néz, a tenger Krímre, a tatár tanítónő nem néz Krím felé, mert nincs ott mit látnia. Ezt a nagypjától tanulta; az öreg hajón érkezett a mangálok földjére, és sohasem nézett visszafelé. Nem nézte meg soha többé a tengert, pedig kelet felé imádkozott.

III

Janjetina partjain nincs kukoricás, hegyek vannak körülötte. Janjetina a tenger partján áldozott kőszáli kecskék és gypjas bárányok földje. A hegyek azért állnak ott, hogy legyen honnan célozni.

Egy középkorú házaspáré volt a kocsmá, nem látszott rajtuk, hogy már unokájuk is van, pedig volt, nem is olyan kicsi. A ripityára lőtt tengerparti üdülőhely szélén futó országúton állt a bódé, a néhány asztal meg a sütőde, szemben a benzinkúttal. Mordizom királylány már régóta leste, mikor ehét végre a nyárson piruló bárányhúsból, még sohasem evett olyat, egyébként jóval finomabbra számított, talán azért, mert a vadabb, zamatosabb húsú rackajuh szopósbarányát ette gyerekkori húsvéteken, nem az elsősorban a gyapjáért tenyésztett faggyasabb, szíjasabb merinóiét. Egyedül volt, Völgyi Dregán nem eszik birkaféléket. Egy kis lugásban szolgálta fel a gazdasszony a sültet, a kerítés jelképesen bár, de mégiscsak elválasztotta a falatozókat a zsúfolt országút zajától-bűzétől meg a benzinkúttól, melyen éjjel-nappal tízpercenként megcsörrent valami, talán egy soha föl nem vett telefonkészüléket hívtak egy kilótt szállodából. Míg sültet, salátát, pálinkát adott az asszony, az ember hátrament a sufniába, és előre, az országút poros széléig előretolt egy hatalmas gyerekocsit, benne egy kifordult lábú, nyálát csorgató, nyolcévesforma, üvöltő gyerekkel. A szomszéd asztalnál Apgár ebédelt, nem odanézni nehéz volt, odanézni még nehezebb: ő kapta meg a bárány fejét, a bárány minduntalan odanézett Mordizom királylányra. Apgár szép lassan körbefalatozta a szemét, gondosan lekapirgáltak minden értékelhető falatot a koponyájáról. A fegyverét az asztal mellé támasztotta, néha oda-odakapott, néha az övéhez, elfelejtette, hogy gránátot már nem visel. A gyerek közben üvöltött.

A nyolcévesforma, idióta és béna kisgyerek annyira ordított az országúton, hogy tőle húsz-harminc centiméterre elviharzó teherautók zaját is alig lehetett hallani, s közben lassan belepte a közlekedés által felvert por. A háború után úgy-ahogy összetákolt, a belövések helyét azért még őrző kocsmá vendégei feszülten és csendesen csipegettek a rekkenő dalmát nyárban, néha fel-felkémleltek a hegykoszorúra, ahonnan a gránátok érkeztek, persze az már régen volt, az egy régi nyár, másik történet. A gyerekocsit ugyanott állt, nem tudni, melyik hegyoldalról csapódott be a gránát, nyilván véletlenül. Nem valószínű, hogy a kocsmárosék fiára meg a menyére vadásztak volna, éppen csak így esett. A kocsmárosék, a nő meg a férfi is merev arccal tettek-vettek, néha hoztak még egy palack bort, még egy szelet kenyeret, mutogatni kellett, hogy mi kéne, az üvöltéstől hallani sem lehetett semmit. Valahogy mégiscsak meggondolták magukat, vagy talán egyszerűen csak eljött az az idő, amikor már nem az útszélen szokták tartani a gyereket, ki tudja, mindenesetre ugyanolyan rezzenéstelen arccal és kifejezéstelen tekintettel, ahogy addig is léteztek, betolták a kocsit gyerekestül a lugasba. Aki harsányan folytatta az üvöltést, benzinfüstös, országútporos arcán folyt a takonnyal kevert könny, bele a fekete, kitöredezett fogakkal teli szájába. A vendégek – nem voltak sokan – halkan ettek tovább, próbálgatták, meddig lehet elvonatkoztatni egy üvöltő élőhalottól, akitől, vélhetően éppen a korai halálos ítélet miatt, mindenki rettegett és undorodott. Végül adtak neki a nagyszülők egy hatalmas, faggyas, tocsogó, csupasz, hús nélküli, lefejtett báránycsontot, combcsont lehetett, a gyerek azt rágcsálta, és ugyanúgy üvöltött. Az üvöltés csendje beledöngölődött a terasz közönségébe, a helyzetet nyilvánvalóan ismerő Apgár éppoly tanácstalan lehetett, mint a távolból érkezett Mordizom királylány, aki elhatározta, hogy megvizsgálja a gyereket.

Nézni kezdte először a csúnya és szenvedő szemét a rikoltozónak, biztos volt benne, hogy valamivel csak magára tudja irányítani a figyelmet. Lassan és halkan kezdett el beszélni hozzá, meggyőződve róla, hogy a nyelv nem akadály, a gyerekhez elvégre egészen biztosan nem szólt még senki kedvesen, akkor is meg kell értenie engem, gondolta magában, ha nincs benne semmi emberi érzés. Mondogatta lassan, hogy ne szenvedj, te kis cica, csak egy percre figyelj rám, most olyasmit kapsz tőlem, amit máskor mástól

sohasem, a gyerek csak szorította a báránylábszárát, és üvöltött. A babakocsit kezdte el tologatni Mordizom királyné föl s alá, simogatta kétségbeesetten a senki által nem vállalt, zsírban és takonyban úszó groteszk kis fejet, egy reménytelen háború vakarcsnyi maradékát. Idegesítette, úszta, és undorodott tőle. Hány évembe tellene, gondolta meggyőződés nélkül, míg egyszer elmosolyodna, mégis mennyit kellene befektetnem ebbe az érzelmi kísérletbe.

Farkas Arnold Levente

TÖRTÉNET

Ezt a történetet, amit
elmondok, még nem mondtam el
soha senkinek. Most mégis
olyan, mintha már elmondtam

volna. Gyermekkoromban volt
egy barátom. Lacinak hívták.
Egy házban laktunk, mi
a másodikon, Laciék pedig

a harmadikon. Osztálytársak
voltunk. Minden reggel elkéztünk
az iskolából. Aztán

én Szobra kerültem. Váltottunk
néhány levelet. Amikor meghalt,
nem mentem el a temetésére.

OLYAN ROSSZ

A kamionos olyan rossz
ember, hogy a felesége
örökké a templomban van,
imádkozik érte, hogy jó

ember legyen, de a pap meg
olyan rossz ember, hogy az asszony
örökké kocsmába jár, mert
pálinka nélkül nem lehet